ידה על העליונה [א]רצה נוטלת כתובתה [ב][א]ושכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו ואם אמר בחובו נוטלן בחובו משום דאמר כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו ודלמא כראוי לו בחובו קאמר אמר רב נחמן אמר לי הונא הא מני רבי עקיבא היא דדייק לישנא יתירא דתנן [ג]ולא את הבור ולא את הדות אף על פי שכתב לו עומקא ורומא וצריך ליקח לו דרך דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים אין צריך ליקח לו דרך ומודה ר"ע בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאינו צריך ליקח לו דרך אלמא כיון דלא צריך וקאמר לטפויי מלתא קאתי הכא נמי כיון דלא צריך וקאמר לטפויי מלתא קא אתי: ת"ר שכיב מרע שאמר מנה יש לי אצל פלוני [ג]העדים כותבין אף על פי שאין מכירין לפיכך כשהוא גובה צריך להביא ראיה דברי ר' מאיר וחכ"א אין כותבין אא"כ מכירין לפיכך כשהוא גובה אין צריך להביא ראיה אמר רב נחמן אמר לי הונא תנא רבי מאיר אומר אין כותבין וחכמים אומרים כותבין ואף רבי מאיר לא אמר אלא [ד]משום בית דין טוען אמר רב דימי מנהרדעא [ה]הלכתא אין חוששין לבית דין טוען ומאי שנא מדרבא [ו]דאמר רבא [ז]אין חולצין אלא אם כן מכירין [ח]ואין ממאנין אלא אם כן מכירין [ט]לפיכך כותבין גט חליצה [ו]וגט מיאון ואע"פ שאין מכירין [ו](מ"ט לאו) משום דחוששין לב"ד טוען לא [ב]ב"ד בתר בית דינא לא דייקי בית דינא בתר עדים דייקי: **מתני'** [ז]האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין: **גמ'** תלוש אין מחובר לא

והא

ידה על העליונה. וכגון (א) שלא מחלה לו בכך: **לא את הבור.** שבבית: **ולא את הדות.** שבבית. אינן מכורין בכלל בית (ב) דאף על פי שכתב לו עומקא ורומא של בית דתשמיש הן בפני עצמן ולא אהני עומקא ורומא אלא למקני עומקא ורומא כדאמרן בפרק המוכר את הבית דמסתמא לא קני איניש עומקא ורומא: **וצריך למוכר ליקח לו דרך.** לבורו ולדותו ששייר לעצמו דמוכר בעין יפה מוכר ולא שייר לעצמו דרך: **שאין צריך.** דהא חוץ מאלו לא הוה צריך למימר למעוטי בור ודות דהא מסתמא לא קני להו לוקח אלא לטפויי לו שיור דרך לבור ודות עצמו נתכוין. ומיהו רבנן נמי מודו דכל לישנא יתירא לטפויי אתי היכא דליכא מידי לטפויי כי הכא בהך ברייתא והא דאמרן הא מני רבי עקיבא היא לאו דוקא דהוא הדין לרבנן אלא משום דאשכחן כרבי עקיבא בהדיא דדריש לישנא יתירא מוקי לה כר' עקיבא: **העדים כותבין.** מה ששומעין וזכרון עדות שהיתה בפנינו שאמר פלוני שכיב מרע שפלוני חייב לו מנה ומה ששמענו כתבנו והתמנו: **אע"פ שאין מכירין.** את הלוה או אם נתחייב לו כלום אם לאו: **לפיכך.** שנתנו חכמים רשות לעדים לכתוב מה ששמעו אף על פי שאין יודעין אם אמת אם שקר צריכין היתומים להביא ראיה לגבות מאותו פלוני דעדים הללו מה ששמעו מפי השכיב מרע כתבו והם לא ידעו אם ממש בדבריו אם לאו: **וחכמים אומרים אין כותבין וכו'.** דחיישינן לבית דין טוען שיראו שכתבו העדים ויהו סבורים שהעדים לא כתבו צוואת שכיב מרע עד שחקרו תחלה היטב וידעו שדבריו אמת כדאמר ריש לקיש בכתובות (דף יט.) אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול ואמר נמי עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד הלכך אין כותבין אלא אם כן מכירים שדבריו אמת: **אינו צריך כו'.** שהרי לא כתבו אלא אם כן הכירו (ג) ואינו צריך להביא ראיה אחרת אלא שטר זה יתקיים בחותמיו: **ואף ר' מאיר.** מן הדין היה לו להודות לדברי חכמים ולומר כותבין משום דאין פנאי לשכיב מרע לתבוע ללוה אלא דחייש רבי מאיר לבית דין טוען שיהו סבורין שהעדים לא כתבו אלא אם כן הכירו ולא יצריכו ליורשין להביא ראיה: **הלכתא אין חוששין לבית דין טוען.** אלא כותבין אע"פ שאין מכירין כרב נחמן אליבא דרבנן: ה"ג **מאי שנא מדרבא דאמר רבא אין חולצין כו'.** ול"ג דאמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא דאינהו חולצין וממאנין אע"פ שאין מכירין קאמרי בפרק מצות חליצה [יבמות קו.] אבל רבא דידיה אמר אין חולצין כו'. ואי גרס להו הכי גרס ומאי שנא מדרבא דאמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא חולצין כו' ורבא דידיה אמר אין חולצין כו' ואדרבא קאי גמרא ופריך מ"ש האי דפסקינן הלכתא אין חוששין מדרבא דס"ל חוששין: **אין חולצין אא"כ מכירין.** יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלוץ ואין אנו יודעין שהוא יבמה אין נזקקין להם ב"ד לחלוץ כדמפרשי טעמא לקמן דחיישינן לב"ד טוען שאם תבא ליגשא לב"ד אחר ע"י חליצת ב"ד ראשון שחלצו לה בלא הכרה יתירוה ב"ד שני לפי שיהו טוענין לומר לא חלצו לה בית דין ראשון אא"כ הכירו שזה יבמה ולא ידעו הלכה זו שחולצין אע"פ שאין מכירין הלכך תקנו דאין חולצין אא"כ מכירין וכה"ג איכא למימר נמי אין ממאנין אין בית דין נזקקין למיאון עד שיכירו שניהם מהאי טעמא גופיה: **לפיכך.** כיון שאין חולצין אלא אם כן מכירין כותבין עדים גט של חליצה ומיאון להתירה אע"פ שאין מכירין דהא ודאי ב"ד הכירו כשחלצו ומיאנו והלכך אם כתבו לה עדים ראינו שחלצה ומיאנה מפלוני אפילו לא כתבו בו ואשתמודעינהו ניסת בעדות זו: **מאי טעמא.** אין חולצין אלא אם כן מכירין לאו משום דחוששין לבית דין טוען כדפרישית שאם אתה אומר חולצין בלא מכירין יטעו בית דין שני להשיאה בלא בדיקה שיהו סבורין לא חלצו אלא אם כן הכירו שטוענין בהלכה זו (וסבורין חולצין אע"פ שאין מכירין) ולעיל נמי ניחוש לבית דין טוען ולימא אין כותבין כרבי מאיר: ומשני **בי דינא בתר בי דינא לא דייקי.** כלומר גבי חליצה ומיאונין לפיכך תקנו אין חולצין אלא אם כן מכירין שאם אתה אומר חולצין אף על פי שאין מכירין התם ודאי חיישינן לב"ד טוען שיטעו ב"ד שני לומר כי יפה הכירו ב"ד ראשון כשחלצו דב"ד שני בתר ב"ד ראשון לא דייקי דכיון דחליצה ומיאונין בג' כדתנן בסנהדרין (דף ב.) קמו ב"ד במילתא ושפיר עבוד חליצה ומיאונין: **בי דינא בתר עדים דייקי.** כגון הכא גבי צוואת שכיב מרע לא יטעו ב"ד לומר לא כתבו עדים אלא אם כן הכירו אלא ידקדקו אחרי העדים אם הכירו בדבר אם לאו. והלכתא אין חוששין לב"ד טוען כדפסיק רב דימי: **מתני' האב תולש ומאכיל.** אהכותב נכסיו לבנו לאחר מותו [לעיל קלו.] קאי דלאקני ליה גופא מהיום ופירי לאחר מיתה והלכך מאכיל האב בחייו פירות שתלש לכל מי שירצה אבל מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו אע"פ שעומד לתלוש הרי הוא של בנו מקבל מתנה. ודוקא בנו אבל הכותב נכסיו לאחר אפי' מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו הרי הן של יורשים שדעתו של אדם קרובה אצל בנו יותר מאחר והכי מוכח בגמרא [קלט.]: **הרי הוא של יורשין.** ולא למקבל מתנה לבדו: **גמ'** ומקשינן **תלוש אין.** מה שהניח תלוש הרי הן של יורשין אבל המחובר הרי הוא של מקבל מתנה דכגופה של קרקע דמי ואקנייה ניהליה לאחר מיתה:

ה"ג

מאי שנא מדרבא דאמר רבא אין חולצין אלא אם כן מכירין משום דחיישינן לבית דין טוען. פירוש אם היו חולצין אע"פ שלא הכירום היו סבורין בית דין אחר שהכירום בית דין ראשון ויתירוה לשוק על ידי אותה חליצה ולא גרסי' מאי שנא מדרבא אמר רב סחורה ואי גרס הוי כמו וכו' וממילתיה דרבא קפריך כפירוש רבינו שמואל והכי איתא בפרק מצות חליצה (יבמות דף קו. ושם) בספרים ישנים אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא חולצין אע"פ שאין מכירין ואין חוששין לבית דין טוען כשיעידו בבית דין אחר שחלצה או שמיאנה שיתירוה ע"י חליצה ומיאון זה שידעו שבית דין הראשון לא הכירום ורבא דידיה אמר אין חולצין אלא אם כן מכירין דחוששין לבית דין טוען כדפרישית ורש"י גרס בפרק מצות חליצה (שם) איפכא בההיא דרב סחורה דחוששין לבית דין טוען וההיא דרבא אין חוששין ופירש דקאי אלפיכך אין כותבין שאם כתבו לה עדים גט שחלצה או מיאנה ולא כתבו ואשתמודעינהו דאחוהי דמיתנא הוא חוששין שמא תראה גיטה לבית דין אחר ויטעו ויסברו שבית דין ראשון לא חלצו אלא אם כן הכירו לכך אין כותבין ואין להקשות דלי לא יכתבו נמי ניחוש שמא יעידו בב"ד אחר ויטעו דהא אם יבאו עדים עצמן יוכלו ב"ד שני לברר על ידם אם הכירום ב"ד הראשון ורבא אמר כו' לפיכך כותבין ואין חוששין לב"ד טוען פי' הואיל ואין חולצין אא"כ מכירין כותבין עדים שראו שחלצה (ד) אע"פ שאין מכירין ולא חוששין שמא טעו בית דין הראשון בהלכה וחלצו ואע"פ שלא הכירו וקשה דהשתא לא הוי ב"ד טועים דרב סחורה ודרבא שוין דבית דין טוען דמילתיה דרב סחורה היינו ב"ד אחר ודרבא היינו ב"ד הראשון ועוד דלפי גירסת רש"י צריך למיגרס הכא מאי שנא מדרבא אמר רב סחורה דממילתיה דרב סחורה פריך ומיהו יש ספרים **דגרסי** הכי אבל אין נראה לר"י אלא כמה שפירש וכגירסת הספרים ישנים דמלות חליצה:

והתניא

עין משפט נר מצוה

קסח **א** מיי' פי"א מהל' זכיה ומתנה הל"ע סמג עשין פב וטוש"ע חו"מ סי' רנג סעיף ח:

קסט **ב** טוש"ע חו"מ סי' רנב סעיף א:

קע **ג** מיי' פ"ו מהל' עדות הל"ד טוש"ע חו"מ סי' מו ס"ח:

קעא **ד** מיי' פ"ד מהל' יבום הל' כט סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סי' קסט סעיף ט:

קעב **ה** מיי' פי"א מהל' גירושין הל' י סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קנה סעיף ח:

קעג **ו** מיי' פ"ד מהל' יבום הל' כט סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' ט ופי' סדר חליצה סעיף לה בהג"ה:

קעד **ז** מיי' פי"א מהל' גירושין הלכה י סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קנה ס"ח:

קעה **ח** מיי' פ"ו מהל' עדות הלכה ה:

קעו **ט** מיי' פ"ב מהל' זכיה ומתנה הל"ג סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנז סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ידה וכו' שלא מחלה. נ"ב כלומר לאפוקי היכא דעשאה שותף בין הבנים ישתקה דמחלה לו כתובתה כדלעיל בדף קלב: **(ב)** ד"ה ולא את הדות וכו' ואע"פ: **(ג)** ד"ה אינו צריך וכו' אא"כ הכירו והלכך אינו צריך: **(ד)** תוס' ד"ה מאי שנא וכו' שראו שחלצה גט חליצה אע"פ שאין מכירין:

רבינו גרשום

ודלמא בראוי לו בחובו קאמר ליה. והכי נמי בראוי לה בכתובתה והכי נמי בראוי לו בבכורתו ואמאי נוטלן ונוטל את חובו: דתנן המוכר את השדה סתם לא מכר לו את הבור ולא את הדות שבתוכה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא וצריך ליקח לו מן הקונה דרך לילך לבור ולדות. שכשמכר לו את השדה לא שייר לעצמו שום דרך בשדה דמוכר בעין יפה מוכר דברי ר' עקיבא: וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך. דמוכר בעין רעה מוכר: ומודה ר"ע בזמן שאמר לו. הריני מוכר לך עומקא ורומא חוץ מאלו בור ודות שאין צריך ליקח לו דרך. דאפילו לא אמר חוץ מאלו לא היו מכורין בור ודות. וכיון דאמר חוץ מאלו לטפויי מילתא אתא. דשייר לו דרך בורו. אלמא כל לישנא יתירא לטפויי מילתא קאתי: העדים. ששמעו הצואה: כותבין בלשון עדות. שכך צוה פלוני: אע"פ שאין מכירין. גוף המעשה אם אותו פלוני חייב לו מנה או לא: לפיכך. הואיל ויכולין לכתוב אע"פ שאין מכירין עיקר הדבר לפיכך כשבא היורש לגבות חובו אותו מנה מאותו פלוני. צריך להביא ראיה עדים שחייב לאביו שאלו עדים אינה ראיה שאין מעידין אלא על מה ששמעו מפי שכיב מרע: אינו צריך להביא ראיה. אחרת לפי שלא היו כותבין אלא אם היו מכירין שהוא חייב לו לפיכך אין צריך להביא ראיה אחרת אלא הן: אמר רב נחמן אמר לי הונא ר' מאיר אומר אין כותבין אלא אם כן מכירין וחכ"א כו'. והיינו איפכא מלישנא קמא: ואף ר' מאיר לא אמר. דאין כותבין אא"כ מכירין אלא משום דחוששין לב"ד טוען. דשמא יביאו היורשין כתב עדות הצואה לפני ב"ד ולא ידקדקו ב"ד אם עדים הללו שחתומים על אותה צואה אם לשום עדות צואה בלבד חתמו או משום שהיו יודעין באמת שפלוני היה חייב לו יטעו ב"ד ויאמרו ודאי לא היו חותמין אא"כ היו יודעין שהוא חייב לו והם לא ידעו אלא עדות הצואה בלבד ויחייבוהו ליתן בלא ראיה אחרת והיינו שלא כדין ומשום הכי אמרינן אין כותבין אא"כ יודעין החוב. ורבנן לא חיישי דליטעי ב"ד בהכי הלכך אין חוששין לב"ד טוען אלא כותבין אע"פ שאין מכירין וב"ד ידקדקו בדבר ולא יחייבו לו ליתן בלא שטר ראיה אחרת: ומאי שנא. מילתא דרב דימי מההיא דרבא: דאמר רבא אין חולצים. ב"ד ליבם אלא [א"כ]

מסורת הש"ס

א) [לעיל. יעב"ץ], ב) כתובות לו:, ג) לעיל סד: סד. ערכין יט. [נזיר ז:], ד) [לקמן קסד. יבמות קו. כתובות כא. סנהדרין ל.], ה) יבמות קו., ו) [מלשון תוספות ד"ה מ"ש מדרבא וכו' אא"כ מכירין משום דחיישינן לב"ד טוען ולא העתיקו מ"ט לאו נראה יפה דל"ג והדין עמהם כמבואר למעיין],

מוסף רש"י

ולא את הבור ולא את הדות. המוכר את הבית לא מכר את הבור שבה או את הדות, בור בחפירה בלא בנין כתלים, ודות בבנין (ערכין יט:). דגם את הבור ואת הדות אינו בכלל בית (לעיל סא:). **אף על פי שכתב לו עומקא ורומא.** דעומקא ורומא בסתמא לא קני ולהכי עומקא ורומא למיקני עומקא ורומא ולא למקני בור ודות שתשמישן חלוק מן הבית שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (לעיל סד:). דלא אתי לרבויי אלא עליות ומעקה וקרקעית הבית, שאם רצה מוכר לחפור תחת הבית לוקח מעכב עליו (לעיל סא.). **וצריך.** מוכר, **ליקח לו דרך.** מן הלוקח לילך בה לאותו בור ודות, שהרי כל הקרקע מכר לו ולא שייר בה כלום, דסבירא ליה מוכר בעין יפה מוכר (ערכין יט.). **וחכ"א אין צריך ליקח לו דרך.** דמוכר בעין רעה מוכר ודרך שייר לו (שם) (וכעי"ז לעיל סד.). דאמרינן כשם ששייר את הבור ואת הדות לעצמו כך שייר לו דרך (נזיר ז.). **בזמן שאמר לו.** מוכר ללוקח בית אני מוכר לך חוץ מאלו. בור ודות, שאינו צריך ליקח לו דרך. כיון דלא צריך לפרושי, דהא מסתמא נמי אין בור ודות בכלל הבית ופירש ודאי לטפויי מילתא קאמר ולהודיעו שמשייר לעצמו (ערכין יט.) ולרבנן לא אתי לטפויי כלל, דבלאו הכי שייר לעצמו דרך ולריוחא דמילתא אמר כן שלא יאמר הלוקח כל הבית מכרת לי ולא עכבת דרך, שאין כל מוכרין בקיאין בדינין והלכך פירש כל כך (לעיל סד.). **לפיכך.** הואיל ואין חולצין אא"כ מכירין, כותבין גט חליצה. עדים שראו שחלצה יכולין לכתוב לה ואע"פ שאין מכירין ולא חיישינן שמא טעו ב"ד בהלכה זו לומר חולצין אע"פ שאין מכירין וחלצו לה ממי שאינו יבמה (יבמות קו.).

רבינו גרשום (המשך)

מכירין שזו יבמתו של זה. ומכירין נמי שזו שוז ממאנת היא ארוסה של זה שממאנת בו: לפיכך הואיל ואמרן דאין חולצין ולא ממאנין אא"כ מכירין אם לא כתבו אותו ב"ד שחלצו [בפניהם] גט חליצה או גט מיאון שלא הספיקו. ובאו עדים שהיו באותה חליצה לפני ב"ד אחר ואמרו ב"ד לא הספיקו לכתוב גט חליצה כתבו לה אתם גט חליצה או גט מיאון כותבין לה זה ב"ד שני גט חליצה ומיאון אף ע"פ שאין מכירין היבם. מאי טעמא. אין חולצין ב"ד ראשון אא"כ מכירין לאו משום דחוששין לב"ד טוען. דאיכא למיחש דאי לא היו מכירין ב"ד ראשון סברי הללו ב"ד שני שלעולם לא היו נזקקין לחלוץ להם ב"ד אי לאו דמכירין אותן ויטעו בכך והיו כותבין גט חליצה.

והכא נמי לרב דימי ליחוש לב"ד טוען. ומשני רב דימי בי דינא בתר בית דינא לא דייקי. הללו ב"ד שני לא ידקדקו על ב"ד ראשון אלא סבורין הן שלא חלצו אא"כ הכירו וסומכין הללו עליהן וכותבין [והלכך] אין חולצין אא"כ מכירין כדי שלא יטעו ב"ד שני אבל להיכא דאמר שכיב מרע יש לי מנה אצל פלוני העדים כותבין אע"פ שאין מכירין דאין חוששין לב"ד טוען דבתר כל עדים מדקדקי ב"ד עליהם אי ידעי גוף החוב אי לא ולא יוציאו האי מנה בלא ראיה גמורה הלכך אין חוששין כאן לב"ד טוען: **פיס'** האב תולש. מן פירות הקרקעות הללו שכתב לבנו אותן כל ימי חייו [ומאכיל] לכל מי שירצה. ומה שהניח תלוש בשעת מיתה. הרי הוא ליורשים כולם: ומקשינן מה שהניח תלוש בשעת מיתה הוי ליורשין. אבל פירות מחוברין שהניח בקרקע לא היו יורשין כולן אלא דהאי בן בלבד שכתב לו גוף הקרקע. כלומר ולא הוי